

Druhá svetová vojna a hornonitrianski Nemci

K nepriaznivým dôsledkom vojen prináležia i posuny hraníc, priradenie územia k inému štátu a odsuny obyvateľov. Po mníchovskej konferencii 28. septembra 1938 veľká časť Česka pripadla Nemecku. Na Slovensku bola 6. októbra 1938 vyhlásená slovenská autonómia. Prvou viedenskou arbitrážou 2. novembra prišlo Slovensko o veľké územia. Pod nátlakom Nemecka sa 14. marca 1939 rozbilo Československo, Snem Slovenskej krajiny proklamoval samostatný slovenský štát, Nemecko obsadilo Česko a vyhlásilo protektorát. Horthyovské Maďarsko napadlo Slovensko a v takzvanej Malej vojne, od 23. do 26. marca 1939, ho obralo o 74 obcí, v ktorých sa zo 40 tisíc obyvateľov len 309 hlásilo k maďarskej národnosti.

V Československu žilo vyše 3 miliónov Nemcov. Aj na hornej Nitre boli nemecké obce. Stáročia súžitia narušila druhá svetová vojna. Vplyvom ideí rasovej nadradenosti tunajší Nemci v roku 1938 obnovili zakázanú Karpatskonemeckú stranu, založili ozbrojenú Dobrovoľnú ochrannú službu. Po vzniku slovenského štátu mali karpatskí Nemci od jesene 1939 povinnú vojenskú službu v slovenskej armáde. Slúžili v oddieloch národnonemeckého pechotného práporu v Kremnici a delostreleckého oddielu v Kežmarku. Dobrovoľne sa hlásili do nemeckej armády alebo SS. No boli medzi nimi aj antifasisti. V SNP sa nemecký partizánsky oddiel Ernesta Thälmana stal súčasťou Hornonitrianskej partizánskej brigády. Nemecké i slovenské rodiny partizánov boli rovnako perzekvované. Nemeckú partizánsku Malinovu obsadilo 900 príslušníkov SS a nemecká domobrana, vytvorená v nemeckých obciach proti SNP.

Transport presídľencov v Handlovej

Ako sa správali nemeckí vojaci k slovenskému obyvateľstvu, partizáni spätne zaobchádzali s nemeckým. Prenasledovali nielen vodcov, ale aj civilov, napríklad v nemeckej obci Sklené v septembri 1944 zastrelili 189 mužov, ktorí si sami museli vykopať masový hrob. Vojská využívali pracovné sily z opačných táborov a zatiaľ čo Prievádzania kopali obranné valy pre nemecké vojská, Nemci z Novej Lehoty ich hľbili pre tu usídlených partizánov. Víťazstvá spojencov podnietili deportácie nemeckého obyvateľstva. Od 5. decembra

1944 bola nariadená evakuácia všetkých nemeckých škôl na Slovensku a transporty detí s učiteľmi do Krušných hôr v Čechách. Z okolia Nitrianskeho Pravna dobrovoľnú evakuáciu 25. januára 1945 využilo 5000 osôb. Do 2. februára 1945 z Handlovej deportovali ženy s deťmi do Sudet. Poslední baníci a obranyschopní muži pri gazdovstvách zobrali stroje a vybavenie baní, náradie i dobytok. Však pred povinnou evakuáciou 30. marca sa mnohí skryli do hôr.

Koniec vojny hornonitrianskych Nemcov zastihol v nemeckej armáde, v baniach v Čechách, rodiny rozdelené. Nemecký majetok bol podľa dekrétu prezidenta republiky skonfiškovaný. Do ich domov sa prisťahovali obyvatelia z okolia i repatrianti z Maďarska a Zakarpatskej Ukrajiny. Do Nitrianskeho Pravna prišiel už 25. mája 1945 prvý transport z Maďarska.

Koncom júna 1945 sa slovenskí Nemci dobrovoľne i nasilu vracali v nákladných vagónoch. Spoznali útrapy, aké predtým spôsobovala nemecká strana ostatným, niekedy aj násilnosti i vraždy pri zaist'ovaní a vypočúvaní samozvanými vyšetrovateľmi, cítiacimi potrebu pomsty. Po príchode ich sústred'ovali do táborov v Novákoch a Chalmovej. Museli nosiť označenie, nemohli cestovať železnicou, počúvať rozhlas, voliť. Niektorých postavili pred súdy. V Handlovej mužov v produktívnom veku odvieďli do pracovného tábora v kolónii na prácu v bani. Ženy a deti bývali v Novej Lehote. V októbri 1945 všetkých na nákladných autách odviezli do zberného tábora v Novákoch, ktorý predtým slúžil ako pracovný tábor pre Židov. Odtiaľ ich na základe medzinárodných dohôd odtransportovali do ruskej zóny Nemecka.

Mali povolenú batožinu do 100 kg, no bez cenností, z peňazí len do 1000 mariek, nie iné meny. V Československu mohli ostať špecialisti niektorých profesií, nezdiskreditované zmiešané manželstvá a protinacisticky angažovaní Nemci, no i títo boli neraz prenasledovaní. Mohli však vycestovať za výhodnejších podmienok. Odsun nemeckého obyvateľstva, správu a pridelovanie ich skonfiškovaného majetku riadila Oblastná úradovňa Fondu národnej obnovy, neskôr Osídľovací úrad v Handlovej a Prievidzi. Z Československa bolo po vojne organizovaným odsunom vysídlených 2,2 milióna Nemcov a tzv. divokým odsunom vyhnaných 600 tisíc ľudí. Z Handlovej vysídlili 6250 a z Nitrianskeho Pravna 389 Nemcov. Pôvodný názov Nemecké Pravno bol 28. októbra 1946 zmenený na Nitrianske Pravno. Vyhostovanie v regióne 31. októbra 1946 skončilo.

Otázka: V ktorých oddieloch slovenskej armády slúžili karpatskí Nemci povinnú vojenskú službu?

Spracovala: Jaroslava Kupčoková

© Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Prievidza 2015